

ISSN 2079-1488

ГОСУДАРСТВЕННОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ИНСТИТУТ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ»

КАФЕДРА ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ БЕЛАРУСИ

**STUDIA HISTORICA
EUROPAE ORIENTALIS**

**ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ИСТОРИИ
ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ**

Научный сборник

Основан в 2008 году

ВЫПУСК 9

Минск
РИВШ
2016

Рекомендовано
редакционно-издательской комиссией
государственного учреждения образования
«Республиканский институт высшей школы»
(протокол № 6 от 30 декабря 2015 г.)

Редакционная коллегия:

- А. В. Мартынюк* – кандидат исторических наук, отв. редактор (Минск)
Г. Я. Голенченко – доктор исторических наук, зам. отв. редактора (Минск)
О. А. Яновский – кандидат исторических наук, зам. отв. редактора (Минск)
А. А. Любая – кандидат исторических наук, зам. отв. редактора (Минск)
Ю. Н. Бохан – доктор исторических наук (Минск)
М. Вайерс – доктор исторических наук (Бонн)
В. А. Воронин – кандидат исторических наук (Минск)
О. И. Дзярнович – кандидат исторических наук (Минск)
Д. Домбровский – доктор исторических наук (Быдгощ)
Л. В. Левшун – доктор филологических наук (Минск)
А. В. Любый – кандидат исторических наук (Минск)
И. А. Марзалюк – доктор исторических наук (Могилев)
В. Нагирный – доктор истории (Краков)
Н. В. Николаев – доктор филологических наук (Санкт-Петербург)
В. А. Теплова – кандидат исторических наук (Минск)
В. А. Федосик – доктор исторических наук (Минск)
А. И. Филюшкин – доктор исторических наук (Санкт-Петербург)
А. Л. Хорошкевич – доктор исторических наук (Москва)
В. Янкаускас – доктор истории (Каунас)

Studia Historica Europae Orientalis = Исследования по истории
И87 Восточной Европы : науч. сб. Вып. 9. – Минск : РИВШ, 2016. – 252 с.

В научном сборнике представлены актуальные исследования белорусских и зарубежных ученых, посвященные широкому кругу проблем истории Восточной Европы в Средние века и раннее Новое время. Сборник включен ВАК Республики Беларусь в перечень научных изданий для опубликования результатов диссертационных исследований по историческим наукам.

Адресуется студентам, аспирантам, преподавателям и научным работникам, а также всем, кто интересуется историей восточных славян.

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ	5
<i>Вацеба Р. М.</i> Внешняя торговля Полабья в VIII–IX веках.....	7
<i>Войтович Л. В.</i> «Баварский географ»: попытки этнолокализации населения Центрально-Восточной Европы в IX в.	16
<i>Лавренченко М. Л.</i> «Отцовство» в древнейших русских летописях.....	52
<i>Подберезкин Ф. Д.</i> Контактные персоны литовских князей в Пруссии (70–80-е гг. XIV века): штрихи к шести историческим портретам	68
<i>Наумов Н. Н.</i> Феномен городского «гражданства» в Венгерском королевстве XIV–XV вв.	81
<i>Келембет С. Н.</i> Происхождение князей Крошинских	90
<i>Воронин В. А.</i> Князья Олельковичи – претенденты на власть в Великом княжестве Литовском.....	96
<i>Попель Р. І.</i> Регіональна манетная чаканка Вялікага Княства Літоўскага ў сувязі з пытаннем палітычнай аўтаноміі яго земляў у XIV–XV стст.	127
<i>Карач А. У.</i> Грашовая сістэма Вялікага Княства Літоўскага ў часы Аляксандра Ягелончыка (1492–1506)	156
<i>Лобин А. Н.</i> Образ воинов-«москвитов» на картине «Битва под Оршей»	165

<i>Осипян А. Л.</i> Прошлое как аргумент: обращение к отдаленному прошлому в судебной тяжбе католического патрициата с армянами Львова в 1578 Г.....	176
<i>Ноздрин О. Я.</i> Ян Данкарт и его сочинение о России начала XVII века	198
<i>Пруднікаў А. А.</i> Стан знешняга і ўнутранага гандлю у мястэчках каталіцкай царквы на тэрыторыі Беларусі ў сярэдзіне XVII – XVIII ст.	213
РЕЦЕНЗИИ.....	231
<i>Мартынюк А. В.</i> Русь по обе стороны Угорских гор (рецензия на книгу Мирослава Волощука «“Русь” в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV століття): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції». Івано-Франківськ, 2014)	233
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....	239
РЕЗЮМЕ.....	241
SUMMARY	245
ИНФОРМАЦИЯ ДЛЯ АВТОРОВ.....	250

ГРАШОВАЯ СІСТЭМА ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА Ў ЧАСЫ АЛЯКСАНДРА ЯГЕЛОНЧЫКА (1492–1506)

У канцы XV – самым пачатку XVI ст. у Еўропе назіраўся уздым гандлёвых стасункаў з рэзкім павелічэннем грашовага абарота. У гэты ж час пачынаецца паступленне велізарнай колькасці срэбра з Амерыкі. У самой Еўропе за кошт новых дасягненняў тэхнічнага прагрэсу былі вынайздзены і пачалі актыўна распрацоўвацца новыя срэбраныя руднікі. Усё гэта прывяло да выбрасу вялікай колькасці срэбра, як сыравіны і адначасовага попыту на яго ў выглядзе грошаў, так як срэбраныя манеты заставаліся тады асноўным грашовым эквівалентам.

Манетная справа ў ВКЛ ў часы папярэдніка Аляксандра – яго бацькі Казіміра, застаецца белай плямай у сучаснай нумізматычнай навуцы. У першую чаргу гэта звязана з адсутнасцю дакументальных сведчанняў аб эмісійнай дзейнасці, а самі манеты практычна не нясуць на сябе той інфармацыі, якая б дазволіла канкрэтна вызначыць эмітэнта – яны не датаваныя і не змяшчаюць ніякіх надпісаў, акрамя асобных літар (знакаў) [1, с. 177–179]. Манеты тыпу “Калюмны”/“Пагоня”, якія зараз большасцю даследчыкаў адносяць да Казіміра [2, с. 123–127], у розныя часы адносілі да розных эмітэнтаў. І зараз некаторыя даследчыкі выказваюць думку аб прыналежнасці манет такога тыпу, напрыклад, да Вітаўта [3, с. 39–43]. Усё гэта звязана з тым, што шэраг манет стылістычна адрозніваецца ад іншых такога тыпу і наяўнасць розных літар (знакаў) у “Калюмнах” ці каля іх дазваляе аднесці іх да розных эмітэнтаў [1, с. 196–197].

7 ліпеня 1492 г. памірае Казімір. У яго засталася пяцёра сыноў. Старэйшы Уладзіслаў быў каралём чэскім (з 1490 г.), трэці Ян Ольбрахт стаў каралём польскім, чацвёртаму Аляксандру дасталася Вялікае княства Літоўскае, шосты, Фрыдрых, быў кракаўскім епіскапам, потым атрымаў яшчэ і гнезненскую архіепіскапію. І толькі пяты Жыгімонт быў па-за дзяржаўнымі справамі.

Малады і амбітны новы вялікі князь актыўна ўзяўся за дзяржаўныя справы. Вялікую ўвагу надаваў развіццю гарадоў і мястэчак, стварэнню новых местаў. Не менш за 49 з іх атрымалі ад вялікага князя розныя прывілеі. Ён актыўна праводзіў урбанізацыйную палітыку і дбаў аб

развіцці лакальных рынкаў. Усё гэта мела мэтай толькі адно – хутчэйшае папаўненне скарбу краіны, які ва ўмовах ваенных сутычак з Маскоўскай дзяржавай аказаўся поўнаасцю спустошаным, а падаткі, якія шлі з местаў займалі значную частку ў гэтай справе [4, с. 18–33]. Пачалося актыўнае наданне ім права на самастойнасць – магдэбургскага права.

З уступленнем на вялікакняскі пасад Аляксандра у Літве пачаўся новы перыяд у развіцці дзяржавы – гэта пераходны этап ад Сярэднявечча да Новага часу. Прынцыпова змяніліся таксама і спосабы вырабу манет: на змену сярэдневечнай тэхналогіі біцця манет з расплюснутых кавалкаў срэбранага дроту прыйшоў спосаб біцця манет на загатоўках з раската-нага срэбранага ліста. Паслядоўнасць дзеянняў была, прыблізна, такой: бралася срэбра вядомай пробы і лігатура (як, правіла, медзь) і плавілася ў спецыяльнай печы. За тым, каб будучыя манеты былі патрэбнай пробы, сачыў прабірэр, які браў пробы на якасць, такім чынам робячы аналіз складу метала. Для атрымання неабходнай, зарання вызначанай лотавай пробы, прабірэр дабаўляў срэбра або лігатуру. Калі атрымлівалася неабходная канцэнтрацыя, метал вылівалі ў зарання падрыхтаваныя формы. Потым ішоў працэс раскаткі метала да патрэбнай таўшчыні. У атрыманых лістах спецыяльнымі прабойнікамі круглай формы выбівалі манетныя кружкі. Пры дапамозе двух штэмпеляў наносіліся выявы на манетны кружок, які пасля гэтага становіўся манетай.

Літоўская чаканка была прадстаўлена біццём пенязяў і паўгрошаў [5, с. 92–110]. Упершыню на манетах ВКЛ былі ўведзены доўгія легенды на лацінскай мове. Так, на аверсе паўгроша размяшчаўся дзяржаўны герб Гедзімінавічаў “Пагоня”, вакол якой надпіс MON ALEXANDRI, што азначае “манета Аляксандра”. На рэверсе – “Арол”, але без кароны, – герб дынастыі Ягелонаў, вакол якога надпіс MAGNI DVC LITVANIE (“вялікага князя літоўскага”). Такім чынам, надпіс гласіў аб прыналежнасці манеты не Вялікаму княству Літоўскаму, а менавіта гаспадару: “манета Аляксандра – вялікага князя літоўскага”. Упершыню на літоўскіх манетах з’явіўся герб Ягелонаў. Гэтым падкрэсліваліся віды Аляксандра і на польскую карону.

Вага гатовых паўгрошаў не была аднолькавай. Гэта было звязана з прынцыпам Al-marko, які азначаў выбіццё канкрэтнай колькасці манет з адной грыўны срэбра, не звяртаючы ўвагу на вагу кожнай манеты асобна. Аналізуючы склад добра апісанага скарба з Мацяляй (Літва) [6, с. 125], В. Какарэка вызначыў сярэдняю вагу 295 паўгрошаў Аляксандра, якія меліся ў скарбе. З улікам 3 % на губленне вагі пры абарачэнні, сярэдняя вага паўгроша Аляксандра раўнялася 1,155 гр., пры тым, што

дыяпазон вагі асобных манет быў вялікім – ад 0,77 гр. да 1,51 гр. Вызначаная сярэдняя вага аказалася трохкі меншай за тую, якую вылічыў польскі нумізмат М. Гумоўскі (1,197 гр. [7, с. 16]). На думку, В. Какарэка, гэта звязана з тым, што для аналізаў былі выбраны манеты з калекцыі, якія мелі лепшы стан (а значыць і вагу), або аналізуемыя манеты са скарба Мацяляй былі ў актыўным абарачэнні большы час і маюць большую ступень зносу [8, с. 63]. Першым да вызначэння пробы паўгрошаў спрычыніўся Ф. Пекасінікі, які вылічваў яе на падставе кракаўскай грыўны. Агнявое апрабаванне дзвух манет дало вынік – 0,372 і 0,373 пункты, або VI лотавае проба [9, с. 162]. Але, як трапна заўважыў М. Гумоўскі, у ВКЛ была свая грыўна, якая была трохкі лягчэйшай за кракаўскую. Яе вага складала 191,29 гр. Атрымліваецца, што кожны паўгрош змяшчае толькі 0,446 гр. чыстага срэбра і з адной грыўны білася 429 паўгрошаў [7, с. 16–17]. Літоўскія даследчыкі Э. Іванаускас і Р. Дучыс на падставе сваіх дадзеных прыйшлі да трохі іншых вывадаў [10, с. 184].

Пенязі мелі тыя самыя выявы, што і паўгрошы, аднак яны былі анэпіграфнымі – не мелі легендаў і надпісаў. Толькі на аверсе каля герба “Пагоня” была змешчана невялікая літара “А”, якая, верагодна, азначала першую літару імя Вялікага князя. Дыяметр пенязя, у сярэднім, быў 13 мм. М. Гумоўскі ўзважыў меўшыся 18 манет з розных калекцый і вылічыў сярэдняю вагу пенязя – 0,335 гр., а з улікам 3 % на губленне вагі пры абарачэнні – 0,345 гр. У дадзеным выпадку таксама можна выказаць упэўненасць, што сярэдняя вага будзе крыху меншай, бо для аналізу былі ўзяты калекцыйныя манеты ў добрым стане з вядомых польскіх збораў. Апрабаванне вызначыла IV лотаваю (ці 250-ю метрычную) пробу срэбра. Атрымліваецца, што пенязь утрымліваў 0,085 гр. чыстага срэбра. З літоўскай грыўны срэбра (191,29 гр.) білася 2250 такіх манет. Новая грашовая сістэма складалася толькі з двух наміналаў – паўгроша і пенязя. Грош, застаўшыся лічылнай адзінкай, складаўся з двух паўгрошаў або з 10 пенязяў. 100 грошай (або 1000 пенязяў) складалі рубель. Такая структура з’яўлялася прыкладам дзесяцічнай грашовай сістэмы, самай перадавой у тагачаснай Еўропе. Атрымліваецца, што рубель грошай, складзены з 1000 пенязяў змяшчаў у сваім складзе толькі 85 гр. чыстага срэбра. З аднаго рубля чыстага срэбра білася 2,25 рубля пенязямі. Такім чынам чысты прыбытак складаў 125 % [7, с. 14].

У сярэдзіне XIX ст. з’явіўся адзіны экзэмпляр літоўскага гроша Аляксандра. Ён, быццам бы, паходзіў з-пад нямецкага Гановера і ўпершыню быў апісаны Г. Гротам у 1862 г. Выдатнейшы польскі нумізмат К. Бэй-

ер стаў наступным гаспадаром гэтай манеты, якую потым перадаў графу Замойскаму [7, с. 17]. Першым да даследвання гроша спрычыніўся Ф. Пекасінскі, паспрабаваўшы вызначыць яго стапу. Ужо тады ўзнікла шмат пытанняў па “літоўскаму шырокаму грошу” [9, с. 163–164]. К. Строньчынскі з пэўнай долею верагоднасці называў літоўскі грош “скойцам” [11, с. 87]. Да Вялікай Айчыннай вайны грош захоўваўся ў прыватнай калекцыі Замойскіх у Варшаве, але ён знік пры таямнічых абставінах падчас Другой Сусветнай вайны. Захаваліся толькі яго апісанні. Добрае даследванне літоўскага гроша зрабіў М. Гумоўскі і прыйшоў да высновы, што гэта тагачасны фальсіфікат [7, с. 18–20]. У нашы дні канчаткова развешаў міф аб рэальнасці існавання такой манеты Э. Іванаўскас [12, с. 301–305]. Аднак, нягледзячы на гэта, некаторыя даследчыкі нават і ў XXI ст. па-ранейшаму выказваюцца аб рэальнасці існавання літоўскага гроша Аляксандра як надзвычай рэдкай або пробнай манеты [13, с. 241].

Да сённяшняга часу застаецца спрэчным пытанне аб пачатку эмісійнай дзейнасці Віленскай мынцы ў часы Аляксандра. У 1492 г. са смерцю Казіміра прырываецца дынастычная ўнія паміж ВКЛ і Польскім каралеўствам. Літву наследуе Аляксандр, а Польшчу – Ян Ольбрахт. У сувязі з гэтым польскі даследчык І. Леявель лічыў што літоўскія манеты не маглі несці польскі герб, а каронныя манеты не бралі літоўскі аж да пасольства 1499 г. [14, с. 20]. Сапраўды, гэтае пасольства мела мэтай палітычнае, эканамічнае збліжэнне дзвюх краін і садзейнічала паляпшэнню адносін паміж імі [15, с. 129–130]. І. Леявель у дадзеным выпадку блытае паняцці: гербы “Пагоня” і “Арол” не былі на той момант дзяржаўнымі гербамі, а з’яўляліся выключна дынастычнымі сімваламі Гедзімінавічаў і Ягелонаў. Іншы польскі даследчык Ф. Пекасінскі лічыў, што Аляксандр пачаў біць літоўскія манеты на прыклад польскіх толькі ў 1501 г. [9, с. 161] і, верагодна, пасля прыняцця польскай кароны. Аднак, І. Леявель і Ф. Пекасінскаму не былі вядомы архіўныя крыніцы, якія тычацца працы віленскай мынцы канца XV – пачатку XVI стст. 9 чэрвеня 1499 г. гаспадарскі маршалак Ян Літавор Храптовіч робіць справаздачу Вялікаму князю аб дзейнасці мынцы за 4 гады. З 1495 па чэрвень 1499 г. мынца прынесла прыбытку ў памеры 61 920 залатых, лічачы па 22 гроша за залаты. За адзначаны перыяд у манету перабіта 24 658 грывен і 2 скойца срэбра. Сума ўсіх расходаў на вытворчасць манет склала 56 041 капу і 26 грошай [16, с. 338]. З гэтай справаздачы невядома, якія наміналы біліся ў мынцы з 1495 па 1499 г. і ці працавала мынца да 1495 г. У дакуменце не ідзе гаворка аб адкрыцці манетнага

двара і аб закупцы неабходнага абсталявання, што патрабавала даволі вялікіх сродкаў. У сувязі з гэтым, М. Гумоўскі выказвае думку, што гэта была не першая справаздача і мынца функцыянавала і раней [7, с. 8]. Але, трэба пагадзіцца з літоўскімі даследчыкамі Э. Іванаўскасам [10, с. 12–13] і Э. Рэмецасам [17, s. 58], якія указваюць, што гэтая справаздача была першай і мынца пачала сваю эмісійную дзейнасць менавіта з 1495 г. Адкрыццё манетнага двара і арганізацыя яго бесперабойнага функцыянавання патрабавала вялікай арганізацыйнай працы. На гэта і спатрэбілася некалькі гадоў пасля ўступлення на пасад Аляксандра. Новы вялікі князь прыняў дзяржаву ў вельмі неспакойныя часы – працягвалася вайна з Масковіяй, якая скончылася ў 1494 г. падпісаннем “вечнага міру” [18, с. 156–218].

Ранейшых звестак (да 1495 г.) аб працы мынцы няма, аднак беларускі даследчык Ш. І. Бекцінееў у сваёй манаграфіі, не спасылаючыся ні на якія крыніцы, ў розных месцах наогул дае розную храналогію гэтых падзей: мынца адчынена ў 1492 г. [13, с. 9, 45, 71, 245, 247, 267, 297], каля 1492 г. [13, с. 70, 177, 240, 297], пасля 1492 г. (у тэксце памылка – 1482) [13, с. 32].

М. Гумоўскі, аўтар класічнай манаграфіі, прысвечанай дзейнасці Віленскай мынцы ў XVI–XVII стст., сцвярджае, што манетны двор працаваў яшчэ пры жыцці Казіміра і выпускаў пенязі без літары “А”, якая азначала “Аляксандр”, так як апошні пакуль яшчэ не з’яўляўся вялікім князем. У доказ ён прыводзіць два архіўных дакумента са збораў князёў Любартовічаў Сангушкаў, якія датуюцца 1491–1492 гг., у якіх ёсць згадкі б курсе літоўскага і праскага грошаў у пераліку на пенязі [7, с. 3–5]. Аднак, раней намі пераканаўча даказана памылковасць гэтых звестак [19, с. 261–262]. Такім чынам, прыведзеныя дакументы не могуць з’яўляцца доказам таго, што ў 1491–1492 гг. Віленскі манетны двор ужо працаваў і была сістэма лічэння “10 пенязяў у грош”.

Э. Іванаўскас і Р. Дучыс у 2002 г. са спасылкай на архіўны дакумент, вядомы толькі С. Янушонісу, напісалі, што ў 1489 г. згадваецца віленскі грашовы майстра Генрых Шлягер [10, с. 14]. Некаторыя даследчыкі нават развілі гэтыя дадзеныя, сцвярджаючы, што мынца біла манеты з імем Аляксандра яшчэ пры жыцці яго бацькі Казіміра: у 1489 г. адбылася спроба адкрыцця новага Віленскага манетнага двара [3, с. 78; 20, с. 93–94]. Цікава, што сам дакумент аўтарам не вядомы і нідзе не апублікаваны, а яго існаванне падцвярджае толькі сам С. Янушоніс. Такая таямнічасць дазваляе выказаць меркаванне аб нерэальнасці існавання такога дакумента або аб скажэнні звестак.

Другі афіцыйны дакумент, які сведчыць аб дзейнасці віленскай мынцы, датуецца 8 снежнем 1506 г. Новы вялікі князь Жыгімонт дае ліст маршалку М. Глінскаму, у якім засведчана прыняцце “лічбы” аб дзейнасці мынцы і васкоўні за папярэднія 5 год (1501–1506 гг.). З квіта даведваемся, што ён кіраваў мынцай з 06.12.1501 г. Ні канкрэтных наміналаў, ні прыходна-расходных аперацый, якія бы сведчылі аб фінансава-гаспадарчай дзейнасці мынцы, не указана. З 15 ліпеня 1506 г. М. Глінскі кіраваў яшчэ і васкоўняй. За наступныя паўгады мынца разам з васкоўняй прынесла прыбытку у памеры “*две тысячи копъ и триста копъ, и пятьдесят копъ грошей, а сукна семь поставовъ лунских, а шесть поставовъ новогонских, а ковшы серебряные у восьмьнадцать гривен серебра, а три тарели серебряных позолочиваных*” [21, с. 133].

Такім чынам, з двух дакументаў аб дзейнасці мынцы у часы Аляксандра, вядома, што яна дакладна дзейнічала ў перыяд з 1495 па 1499 і з 1501 па 1506 гг. Невядома, ці была якая-небудзь актыўнасць у перыяд 1499–1501 гг. Літоўскія манеты гэтага перыяду недатаваныя, па-гэтаму вельмі цяжка прасачыць храналогію, памеры эмісій і, наогул, вызначыць у які перыяд якія выпускаліся наміналы.

Э. Іванаўскас і Р. Дучыс у 1999 г. выказалі версію аб тым, што пасля смерці Аляксандра ў 1506 г. мынца яшчэ некаторы час працавала, выпускаючы пенязі без літары, але ад імя наступнага князя Жыгімонта [22, с. 47]. У такім выпадку, застаецца незразумелым, які быў сэнс гэтых вельмі непрацяглых эмісій і ці біліся паўгрошы разам з пенязямі, і калі так, то чаму няма іншых варыянтаў легендаў на паўгрошах, якія б сведчылі аб сваёй непрыналежнасці да памерлага князя? Трэба адзначыць поўную несур’ёзнасць гэтай версіі, бо ўжо ў наступных выданнях каталогаў манет ВКЛ Э. Іванаўскас адмовіўся ад яе [23; 2]. Упершыню пенязі без літары “А” былі апісаны яшчэ ў XIX ст. [11, с. 84]. Э. Рэмецас прытрымліваецца думкі, што адсутнасць літары “А” звязана з бракам манетнай вытворчасці [17, с. 59]. Старшыня Беларускага нумізматычнага таварыства В. І. Какарэка згодны з ім, але дапускае яшчэ версію, што пенязі без літары – гэта падробкі XIX ст. [8, с. 64]. Апошняю думку трэба прызнаць дакладна памылковай, так як у Гальшанскім скарбе, частка якога захоўваецца ў Нумізматычным кабінете БДУ, (ухаваны ў мяжы XV–XVI стст.) быў выяўлены такі пенязь [24, с. 130]. Дз. Гулецкі зрабіў іканаграфічны аналіз тыпаў Пагоні і Арла на пенязях і высветліў, што вядомыя манеты без літары, верагодна, біліся не ў пачатку ці ў канцы, а храналагічна ў сярэдзіне эмісій [25, с. 58–59]. Але пазней, зноў прааналізаваўшы тыпы выяваў на пенязях, ён кардынальна змяніў сваю

думку аб даціроўцы такога пенязя і прычыніўся да першапачатковай думкі Э. Іванаускаса аб эмісіях пасля смерці Аляксандра [5, с. 110]. Э. Іванаускас і Р. Дучыс у сваім каталозе апісалі пенязь такога тыпу (без фота), спаслаўшыся на зборы Нацыянальнага музея Літвы, аднак, супрацоўнікі музея не змаглі знайсці ў сваіх зборах згаданую манету. На дадзены момант апісана, як мінімум, тры такія манеты [24, с. 130; 25, с. 55–58]. Пенязі без літары “А”, на нашу думку, трэба лічыць манетамі з часткова непрачэканеным элементам.

М. Гумоўскі наогул сцвярджаў, што мынца працягвала дзейнічаць і пасля смерці Аляксандра да справаздачы М. Глінскага Жыгімонту ў снежні 1506 г., выпускаючы пенязі і паўгрошы з імем памерлага князя [7, с. 23]. Можна пагадзіцца, што са смерцю вялікага князя эмісіі хутка не маглі спыніцца і некаторы час яшчэ працягваўся выпуск пенязяў і паўгрошаў. Але, малаверагодна, што мынца дзейнічала на працягу ўсіх чатырох месяцаў пасля смерці Аляксандра.

Адсутнасць дакументальных крыніц не дазваляе шырока вывучыць абставіны функцыянавання манетнага двара ў часы Аляксандра. Пасля смерці польскага караля Яна Ольбрахта новым манархам становіцца Аляксандр. Такім чынам, ВКЛ і Польскае каралеўства аб’ядноўваюцца пад уладай аднаго манарха. На элекцыйным Петркоўскім сейме (14.09.1501) таксама было прынята рашэнне, што каронная і літоўская манета будуць аднолькавымі па вазе і ўтрыманню срэбра, аднак манета ВКЛ павінна несці на сабе свой старажытны герб [9, с. 89–90]. Адзначым, што такія спробы былі і ў наступным, але да часоў Стэфана Баторыя літоўская манета была больш вартаснай за каронную.

У выніку грашовай рэформы Аляксандра Ягелончыка ў абарачэнне патрапілі першыя ўласна літоўскія манеты масавага чэкану – пенязь і паўгрош. Гэта падзея адбылася ў канцы XV ст. і садзенічала ўзнікненню развітых таварна-грашавых адносін і агульнага вялікага манетарнага рынку. Стварэнне асабістай моцнай еўрапейскай грашовай сістэмы было адным з важнейшых фактараў, якія паўплывалі на далейшую інтэграцыю ВКЛ у Еўропу.

Спіс літаратуры

1. Грималаускайте, Д., Синчук, И. Монеты Великого княжества Литовского времени Казимира (1440–1492) по материалам Национального музея Литвы / Д. Грималаускайте, И. Синчук // Средневековая нумизматика Восточной Европы. – 2007. – Вып. 2 – С. 174–208.

2. Ivanauskas, E. Coins and bars of Lithuania 1236–2012. T. I / E. Ivanauskas. – Kaunas: Kopa, 2013. – 600 p.

3. Гулецкі Д., Грамыка А., Крываручка А. Манеты Беларусі (да 1707 г.) / Д. Гулецкі, А. Грамыка, А. Крываручка. – Мінск: І. П. Логвінаў, 2007. – 216 с.
4. Pietkiewicz, K. Polityka w. ks. Litewskiego Aleksandra wobec miast / K. Pietkiewicz // Białostoczczyzna. – 2002. – № 1–2. – С. 18–41.
5. Гулецкий, Д. В. Монеты Великого Княжества Литовского (со второй половины 14-го века до 1536 года) / Д. В. Гулецкий. – Минск: Энциклопедикс, 2014. – 260 с.
6. Duksa, Z. Matelių lobis (Molėtų r. 1622 / 1954) / Z. Duksa // Numizmatika. – 2000. – № 1. – P. 125–150.
7. Gumowski, M. Mennica wileńska w XVI i XVII w. / M. Gumowski. – Warszawa: E. Wende i S-ka, 1921. – VI, 200 s.: XVIII tabl.
8. Какареко, В. Монетное дело Александра Казимировича (1492–1506) / В. Какареко // Материалы III Междунар. нумизмат. конф.: “Монета – символ государства”, Минск, 27–29 авг. 2007 г. / Нац. банк Респуб. Беларусь. – Банкаўскі веснік [Спецвыпуск]. – 2008. – № 7. – С. 61–68.
9. Piekosiński, F. O monecie i stopie menniczėj w Polsce w XIV i XV wieku / F. Piekosiński // Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydz. Hist.-Filozof. Akad. Umiejęt. w Krakowie. – 1878. – T. IX. – S. 1–320.
10. Ivanauskas, E., Douchis, R. J. Lietuvos monetų kalybos istorija 1495–1769 / E. Ivanauskas, R. J. Douchis. – Vilnius: Savastis, 2002. – 312 p.
11. Stronczyński, K. Dawne monety Polskie dynastji Piastów i Jagiellonów. Cz. III / K. Stronczyński. – Piotrków: druk. E. Pańskiego, 1885. – 244 s.
12. Ivanauskas, E. Aleksandro Jogailaičio lietuviškas grašis – XIX klastotė // Numizmatika. – 2001–2002. – № 2–3. – P. 301–305.
13. Бектинеев, Ш. И. Денежное обращение на территории Беларуси в IX–XVI веках: нумизматические исследования / Ш. И. Бектинеев. – Мн.: Беларуская навука, 2014. – 509 с.
14. Lelewel, J. O monecie polskiej / J. Lelewel. – Poznań, 1862. – 53 s.
15. Volumina legum: w 9 t. / Przedruk zbioru praw staraniem xx. pijarów w Warszawie, od roku 1732 do roku 1782, wydanego. – Petersburg: Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki, 1859–1860. – T. 1: Ab anno 1347 ad annum 1547. – 1859. – XXI, 288, XII s.
16. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 6 (1494–1506). Užrašymų knyga 6 / Parengė A. Baliulis. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001. – 506 p.
17. Remecas, E. XVI a. monetų apyvarta dabartinės Lietuvos teritorijoje / E. Remecas // Pinigų studijos. Ekonomikos istorija. – 2002. – Nr. 2. – P. 58–77.
18. Цемушаў, В. М. На ўсходняй мяжы Вялікага княства Літоўскага (сярэдня XIV – першая палова XVI ст.) / В. М. Цемушаў / навук. рэд. В. Ф. Голубеў; пераклад з рускай мовы Н. Бакшанская, М. Мартысевіч, С. Цемушаў. – Смаленск: Інбелкульт, 2014. – 464 с.
19. Карач, А. В. Документы и нумизматика ВКЛ (конец XV – первая половина XVI века): ошибки исследователей / А. В. Карач // Русь. Литва. Орда в памят-

никах нумизматики и сфрагистики: сборник научных статей. – 2015. – Вып. 1. – С. 260–263.

20. Гулецькі, Дз. Манеты беларускай даўніны / Дз. Гулецькі. – Мінск: Беларусь, 2007. – 159 с.

21. Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 8 (1499–1514). Užrašymų knyga 8 / parengė A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995. – 709 p.

22. Ivanauskas, E., Douchis, R. J. Coins of Lithuania 1386–1707 / E. Ivanauskas, R. J. Douchis. – Vilnius–Columbia: Savastis, 1999. – 272 s.

23. Ivanauskas, E. Coins and bars of Lithuania 1386–2009 / E. Ivanauskas. – Vilnius: Kopa, 2009. – 408 p.

24. Гулецькі, Дз. Гальшанскі скарб часоў Аляксандра, знойдзены ў 1976 г. / Дз. Гулецькі // Калекцыянер: зборнік артыкулаў. – 2014. – С. 122–131.

25. Гулецькі, Дз. Рэдкія манеты Жыгімонта Старога 1508–1529 гг. у зборах найвялікшых польскіх музеяў / Дз. Гулецькі // Банкаўскі веснік. – 2008. – № 4. – С. 55–62.